

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Michaela Navrátilová

Děti, hra a volný čas

Jak prožívají a hodnotí děti mladšího školního věku svůj volný čas
v současnosti?

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Děti, hra a volný čas“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a za použití pramenů uvedených v závěru bakalářské práce.

V Mohelnici 22. 3. 2012

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Tomáši Kadlecovi, za vstřícnou spolupráci a odborné vedení mé bakalářské práce.

Děkuji rodičům za ochotu a jejich dětem za věnovaný čas a spolupráci při vedení rozhovoru.

Michaela Navrátilová

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Navrátilová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Kadlec
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Děti, hra a volný čas
Název v angličtině:	Children, game and free time
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá problematikou volného času, zejména volného času u dětí a mládeže v současnosti. Cílem mé práce je analyzovat problematiku volného času, jeho existenci a vývoj. Seznámení s vlivem společnosti a životním způsobem na volný čas. Práce je členěna na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část byla zpracovaná za pomoci odborné literatury, charakterizuje a vymezuje pojem – volný čas. Dále se zabývá pojmy jako: čas, moderní společnost, nuda, dětství, rodina, hra. Praktická část zjišťovala pomocí rozhovorů, jak děti mladšího školního věku svůj volný čas vidí, vnímají a jak jej tráví. Bylo zjištěno, že děti jsou přehlceny různými zájmovými kroužky a podstata volného času není zcela naplněna.</p>

Klíčová slova:	čas, společnost, moderní společnost, nuda, životní způsob, volný čas, dětství, hra, rodina, výchova, vrstevníci.
Anotace v angličtině:	<p>Bachelors degree is dealing with the problematic spare time, spare time, especially in children and young people in the present. Target of my work is to analyze issues of the spare time, its existence and development. Explanation, how influences the society and life style our spare time</p> <p>Work is devided in two parts – theoretical and practical.</p> <p>Theoretical work was worked out with the help of specific literature, it describes and defines the concept – spare time.</p> <p>Further it deals with the terms like: time, modern society, boredom, childhood, family, game.</p> <p>Practical part investigated by help of conversations, how are the school children age of (6/7 – 11) looking at their spare time, how they feel about it and how they spend it. It was discovered that the children are overloaded by various hobbies and the essence of spare time is not fulfilled.</p>
Klíčová slova v angličtině:	time, society, modern society, boredom, life style, spare time, childhood, game, family, education, same-age persno (peer).
Rozsah práce:	54 stran
Jazyk práce:	Český jazyk
Citační norma:	ISO 690

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	10
1 ČAS A MODERNITA	10
1.2 Vývoj vnímání času	10
1.3 Společnost	11
1.4 Moderní společnost	12
1.5 Fenomén nudy	14
2 ŽIVOTNÍ ZPŮSOB	16
3 VOLNÝ ČAS	19
3.1 Pedagogické ovlivňování volného času	21
3.2 Volný čas a děti	23
3.3 Dětství	25
3.3.1 Mladší školní věk	27
3.4 Hra a její důležitost	29
4 RODINA	31
4.2 Výchovný rozměr rodiny	32
4.3 Vrstevnická skupina a mimorodinná socializace	33
Praktická část	35
1 Určení problému	35
2 Metodologie	37
3 Záznam rozhovorů	38
4 Analýza dat – otevřené a axiální kódování	44
5 Selektivní kódování	48
6 Závěr výzkumu	50
Závěr	51
Seznam použité literatury	52

Úvod

V mé bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku volného času, na jeho trávení, hodnocení a prožívání. Na prožívání volného času, především u dětí, je v poslední době kladen velký význam, proto jsem si dané téma vybrala.

V první části je mojí snahou zachytit vývoj času, jeho historii a jak se změnilo jeho vnímání. Čas jako takový se nám mění postupně s dobou, je velmi ovlivněn vývojem společnosti a postupně se nám mění a přetváří jeho význam. Jeho vnímání a význam spočívá v jeho měření. Lidé si dříve neuvědomovali jeho důležitost a využitelnost, neznali hodiny, minuty ani vteřiny. Proto čas pro ně znamenal jen jakýsi úsek a neuměli jej přesně vymezit. Až po období nástupu mechanických hodin se čas začíná měřit a stává se mírou práce. V tomto momentě se začíná vyvíjet volný čas, protože lidé si začínají uvědomovat jeho důležitost a potřebnost.

Volný čas nám souvisí jak s vývojem času, tak s vývojem společnosti. Čas a společnost spolu neoddelitelně souvisí a nedají se od sebe odtrhnout. Určují nám náš životní způsob, styl, tedy jak žijeme, co děláme, jaké máme možnosti atd. Moderní společnost je dobou rozumu a vědeckého poznání, kdežto tradiční společnost se držela tradic, vycházela z toho, co je dané. Moderní společnost sebou přinesla industrializaci, která nám zásadním způsobem změnila způsob života, ale přinesla sebou i spoustu jiných významných změn, což mělo za následek obrovský převrat v životě lidí. Důležitá je provázanost společnosti, času, životního způsobu a modernity. Je velmi důležité porozumět všem zmíněným pojmům a jejich propojenosti, proto je také ve své práci podrobněji uvádím.

Přes vývoj času, vývoj společnosti a změnu životního způsobu jsem se dostala k problematice volného času, který souvisí s dobou, v níž žijeme. Volný čas není problém sám o sobě, problémem je tu jeho využití lidmi. V mé práci se zaměřuji na vymezení volného času, na jeho historii, na jeho funkce, na jeho příchod ve společnosti. Důležité postavení volného času přišlo společně s průmyslovou revolucí a jeho význam se dostává do protikladu k pracovní době. Již výše jsem se zmínila o životním způsobu, ve kterém má své nezastupitelné místo právě onen volný čas, který nám v největší míře utváří náš životní styl a způsob života.

Přednost volného času spočívá v utváření osobnosti. Význam volného času je obrovský, společnost si tuto skutečnost uvědomuje a mimořádně se v této oblasti zaměřuje na děti a mládež. Děti a mládež jsou budoucností národa, a proto je také snahou z nich vychovat

kultivované, morální občany. Přes volný čas je výchova nepřímá a účinnější a děti ji nepřijímají, jako něco nutného.

Dětství je dalším bodem, kterým se ve své práci zabývám. Dětství je důležitá etapa lidského života, jedná se o období, kdy se výrazným způsobem utváří a formuje osobnost dítěte. Na dítě mají dále vliv jeho kamarádi, vrstevníci, učitelé ve škole, vychovatelé atd., kteří se v životě dítěte objevují po nástupu do školy, což je významný moment v životě člověka. Proto jsem si vybrala jako výzkumný vzorek děti mladšího školního věku.

Jedná se o skupinu velmi rizikovou, protože jde o období zátěžové a náročné pro děti. Děti se ocitají v novém prostředí, mezi novými lidmi, získávají nové role a musí se nějak přizpůsobit. Pro období mladšího školního věku je typický velký počet zájmů a aktivit, dítě má snahu vše vyzkoušet a zjistit co ho baví. Hlavní činností žáka je učení a práce, která se týká školy. Pro zdravý rozvoj je důležitý odpočinek a regenerace sil, kterou dítě získává právě pomocí volného času, který nejvíce v tomto období vyplňuje hra.

Dále jsem se zabývala rodinou a vrstevnickou skupinou. Rodina jako primární činitel má na dítě nepřekonatelný vliv a její působení se na dítěti znatelně podepíše. Proto je důležité, aby rodina správně fungovala a vytvářela příjemné prostředí pro harmonický rozvoj osobnosti dítěte. K aktivnímu a duchaplnému využití volného času by jedince měla vést jeho rodina od prvních okamžiků.

Zásah vrstevnické skupiny je patrný nejvíce při nástupu dítěte do předškolních zařízení a později do školy samotné. Děti svůj vzor přestávají vidět v rodičích a jejich pozornost se přesouvá na jejich vrstevníky. Svůj volný čas tráví právě s nimi a za tímto účelem jsou budovány různá sdružení, spolky atd.

Mojí snahou v teoretické části je detailněji popsat, kde se nám vůbec volný čas vzal, jeho spojitost s dobou, společností a životním způsobem. Podepřít důležitost rodiny, která se nachází na prvním místě, kdy dítěti poskytuje socializaci a učí ho v podstatě jak žít. Zdůraznit dětství jako důležitou etapu v životě lidí, uvést spojitost volného času, dětství a hry. V neposlední řadě také neopomenout vrstevnickou skupinu a mimorodinnou socializaci, jež někdy převyšují socializaci rodinou.

Cílem mé práce je analyzovat problematiku volného času, jeho existenci a vývoj, zejména problematiku volného času u dětí a mládeže. Seznámení s vlivem společnosti a životním způsobem na volný čas. Pomocí empirického šetření chci provést výzkum, zaměřený na děti mladšího školního věku a na jejich prožívání, využívání a vnímání volného času.

Empirickým šetřením se chci zaměřit na vzájemnost dětí a volného času. Výzkum budu provádět kvalitativní metodou, design zakotvená teorie s neřízeným, nestrukturovaným rozhovorem, kdy cílová skupina budou děti mladšího školního věku (6 - 7 do 11 let). Kvalitativní otázka mého výzkumu zní: Jak prožívají a hodnotí děti mladšího školního věku svůj volný čas v současnosti? Účelem výzkumu je zjistit, jak sami děti svůj volný čas vnímají a jak jej v dnešní době prožívají. Mým cílem je prozkoumat danou oblast u dětí mladšího školního věku a porozumět jejich náhledu, názoru, prožitku atd. Jde mi o porozumění vztahu dětí a volného času, jestli si jeho přítomnost uvědomují a pocítují.

Teoretická část

1 Čas a modernita

S příchodem moderní společnosti přišly zásadní proměny v percepci času, v jeho vnímání. Jak ukazují badatelé, zabývající se problematikou raného středověku, v agrární společnosti¹ je čas určován především přírodními rytmy, střídáním ročních období a posloupností zemědělských sezón. Čas zde neznamenal jen jakési prázdné trvání, nýbrž naplněnost určitým konkrétním obsahem. Tehdejší lidé neměli ponětí o času bez vlastností, času nezávislého na tom, co se v něm odehrává. (Šubrt, 2003, str. 7-8).

Vnímání času se měnilo s vývojem ve společnosti. Dříve lidé neznali čas, jako takový, který má hodiny, minuty a vteřiny. Proto pro ně nebylo tak důležité učit se hospodařit s časem.

Každá předmoderní kultura měla svůj způsob počítání času. Počítání času, které bylo základem každodenního života a spojovalo čas s místem. Čas byl obvykle nepřesný a proměnlivý. Slovo „kdy“ bylo téměř vždy s „kde“ nebo ztotožněno s pravidelnými přírodními úkazy (Giddens, 1998, str. 24).

Lidé tedy nevnímali čas jako něco nezastavitelného a nezpomalitelného. Žili od jara do zimy, pracovali od rána do večera a čas pro ně nebyl „bičem“ jako je tomu dnes.

1.2 Vývoj vnímání času

Dokud bylo tempo života a práce ovládáno přírodními rytmy, nevznikala výraznější nutnost přesného měření a určování času. Základními časovými kategoriemi byly v zemědělském prostředí roční období, měsíce, dny, ne však hodiny a tím méně minuty. Přístroje na měření času znamenaly až do počátku 14. století vzácnost. Čas byl totiž v případě potřeby určován dle slunečních hodin, přesýpacích hodin, vodních hodin, pomocí vyhořelé louče, svíce apod.

Až tedy v období 14. století se začínají šířit mechanické hodiny, ale stále bez minutové ručičky. Šířením hodin se čas stává mírou práce. Je tedy potřeba jej přesněji měřit a hospodařit s ním. Města jako první se stávají nositeli nového, hospodárného vztahu k času (Šubrt, 2003, str. 9).

¹agrarismus = typ agrární politiky usilující o dominanci zemědělství a jeho soc. strukturu ve společnosti. Zdůrazňuje význam půdy a práce na ní pro život národa a lidstva vůbec, zemitost a živý vztah rolníků k půdě. Obyvatelé měst, kteří se odcizují přírodě a přirozenému životu, ztrácejí tělesné zdraví, duševní a mravní rovnováhu (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996).

Zde poprvé se začíná objevovat potřeba měřit čas přesněji a naučit se s ním zacházet, využívat jej a hospodařit s ním. Nejvíce se toto působení času na lidi projevuje ve městech.

Ve městě si člověk musí bolestivě uvědomit, více než kdy jindy, jak obtížné a svízelné je úsilí o vládnutí a kontrole času. Čas, který plyne nezávisle na lidech a událostech se všem takovým snahám vymyká. Stává se tzv. „tyranem“ pro společnost, kterému se jednotlivci musejí podřizovat (Šubrt, 2003, str. 11).

Čas byl také dlouho dobu spojován s prostorem, a to až do doby, kdy se jednotnost měření času mechanickými hodinami dostala do souladu s jednotností v sociální organizaci času. Celý tento posun se kryl s rozšířením modernity a završuje se až v tomto období (Giddens, 1998, str. 24).

Vynalezení a používání mechanických hodin znamenalo výrazný pokrok pro život lidí a pro celou společnost. Čas se stává vším, člověk ničím.

Poprvé v tomto okamžiku si lidé začínají uvědomovat bohatství volného času a dá se říci, že vůbec poprvé přišla myšlenka využívání volného času. Dříve lidé nemuseli přemýšlet, jestli jim nějaký čas po práci zůstane a jak jej využijí. Neměli daný přesný čas, kdy jim končí čas pracovní a začíná čas volný, proto vůbec nepřemýšleli o jeho smysluplném využití.

Lidé si začínají uvědomovat, že čas je pro ně důležitý a podstatný. Tento fakt se odráží na celé společnosti. Zrychluje se životní tempo, hodnota času roste a s tím stoupá i přesnost jeho měření, na hodinách se nám začíná objevovat vteřinová ručička.

K hlavním fenoménům, které výrazně ovlivnily vnímání času v období průmyslové revoluce, patří zejména mechanizace výroby, pracovní podmínky v průmyslu, urbanizace, rozvoj dopravy a komunikace mezi lidmi.

Moderní společnost sebou přinesla zavedení univerzální časové míry, celosvětovou standardizaci kalendáře a všeobecně platná časová pásma (Šubrt, 2003, str. 11 - 13).

1.3 Společnost

Lidé žijí ve společnosti, kde sdílejí určitou ekonomickou organizaci, kulturu a politický systém. Hlavní představitelé sociologie a antropologie zdůrazňovali, že jedinec je formován společností. Společnost, tedy chápeme jako určitý rámec pro sociální jednání, ale může být definována jako kultura, tj. systém hodnot, norem a symbolů (Monstoussé, Renouard, 2005, str. 129).

Společnost vždy nebyla taková, jakou ji známe dnes. Má svůj vývoj a historii. Např. evolucionisté říkají, že „historie“ společnosti může být vyjadřována v termínech „souvislého

příběhu“, který shluku lidských příhod dává charakter uspořádaného obrazu. Tvrdí, že historie společnosti začíná malými izolovanými kulturami lovců a sběračů, pokračuje rozvojem pěstelských a pasteveckých společenství, posléze se dostává k formování zemědělských států a dovršuje vznikem moderní společnosti na Západě (Giddens, 1998, str. 14).

Tvrzení evolucionistů² je optimistické a praktické, ale celý vývoj společnosti je složitější a provází ho mnoho změn, které se udály.

Giddens (1998) uvádí, že historie nemá totální formu, kterou ji evolucionistické koncepce přisuzují, ale na druhou stranu jejich sociální myšlení je v mnohém vlivné.

Společnost, ve které žijeme, nám udává naši identitu a do jisté míry utváří náš život. Společnost si vlastně ani nevybíráme, ale rodíme se do ní, a musíme se jí nějakým způsobem přizpůsobit. Přizpůsobení se společnosti, tedy včlenění do společnosti se nazývá socializací. Socializace probíhá od narození. Jak již bylo řečeno, společnost nám udává naše hodnoty a normy, kterými se musíme řídit, udává nám způsob života a do jisté míry formuje náš život.

Socializací označujeme proces utváření a vývoj osobnosti, na kterou působí sociální vlivy a vlastní aktivity osobnosti, kterými jedinec na tyto sociální vlivy odpovídá. Tzn., že se s nimi jedinec buď vyrovnává, podléhá jim nebo je tvořivě zvládá. Socializace člověka se týká člověka v jeho celistvosti. Ovlivňuje jeho vlastnosti i směřování jeho životní cesty. Ovládá jak jeho psychiku, tak tělesnost (Helus, 2009, str. 210).

Helus (2009, str. 210) uvádí psychologické mechanismy socializace osobnosti, kterými myslí psychické pochody v jedinci, které jsou navozeny jeho začleňováním do sociálních vztahů, kulturních poměrů a společných činností, které vedou ke změnám v jeho postojích, vlastnostech, názorech, činnostech a působí na rozvoj jeho osobnosti.

1.4 Moderní společnost

Změny týkající se modernity jsou jak svoji extenzitou, tak intenzitou zcela hlubší než většina jiných změn charakteristických pro předcházející období. V rovině extenzivní přispěly k ustanovení forem sociálního spojení, které obepínají celou Zemi. Intenzivní rovina sebou nese změny nejintimnějších a nejosobnějších rysů našeho každodenního života. Musíme si uvědomit, že mezi tradičním a moderním samozřejmě existují jisté spojitosti. Tradiční společnost a moderní společnost od sebe nejsou zcela odděleny. Změny, k nimž došlo za

² Evolucionismus = názor, že žádná oblast reality není neměnná, ale vyvíjí se. Dle evolucionistické teorie vývoj lidstva probíhá lineárně a lze jej znázornit vzestupnou křivkou. Body křivky tvoří jednotlivé společnosti v závislosti na stupni svého rozvoje (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996).

poslední tři až čtyři století, byly však velmi dramatické a rozsáhlé ve svém dopadu (Giddens, 1998, str. 14).

Moderní společnost nám vznikla na základě osvícenské víry, která věřila v možnosti rozumu, vědeckého poznání a emancipaci člověka a společnosti od tradice. Osvícenství, tak zahájilo změnu, která postupem času vedla k proměně tradiční společnosti v společnost moderní. Mezi společnostmi tradiční a moderní vede dělicí čára, a to skrz rozdíl mezi společnostmi předurčení osudu a společnostmi výkonu, úspěchu a volby.

Kdo nebo co se o tuto změnu zasloužil? Pro moderní společnost charakteristická a nově vznikající třída – buržoazie. Příslušníci buržoazie bývají označováni jako měšťané, protože žili v průmyslových a obchodních městech.

Buržoazie je především spjatá s procesem urbanizace a procesem industrializace. Proces industrializace znamená, že řemeslnické dílny postupně nahrazují továrny (Harrington, 2006, str. 56).

Zásah industrializace má velký vliv na celou společnost a na život v ní. Zásahem industrializace se mění obsah a forma práce. Pro lidi tato změna představuje neuvěřitelný převrat ve způsobu žití. Avšak proces industrializace není jediný, který přichází s moderní společností.

Aby tedy vůbec došlo ke vzniku moderní společnosti, muselo dojít ještě k několika procesům, které vznik moderní společnosti podmiňovali. Jedná se zejména o masovou urbanizaci, tj. stěhování lidí do měst za prací a sekularizaci, což znamená proces postupného mizení náboženství a jeho vlivu z veřejného prostoru. Vůbec poprvé se nám zde objevuje fenomén nudy, který se stává nejprve nevinným projevem velkoměstského života, ale později smrtelnou zbraní totalitních hnutí, kdy znudění lidé se začínají velkolepě „bavit“ a objevují se nám první známky násilí a jiné nepřiměřené formy „zábavy“. Můžeme tedy říci, že na základě industrializace, urbanizace, gramotnosti a sekularizace se rozvíjela moderní industriální společnost, která se postupně proměňovala ve společnost postindustriální (Petrušek, 2009, str. 164).

Proměna tradiční společnosti sebou nese mnoho změn. Dle Miloslava Petruska (2009) podstata této změny spočívá asi v šesti hlavních rysech. Jedná se zejména o změnu povahy vlastnictví, kdy podstata ekonomiky nespočívá ve vlastnictví půdy, ale na svobodných vlastních výrobních prostředků a kapitálu. Organizace práce se mění z individuální řemeslnické nebo skupinové práce zemědělské v práci organizovanou na základě průmyslové mechanizace, která vyžaduje jiný rytmus, přesnou časovou synchronizaci činnosti a odlišnou organizaci času. Dále se mění charakter pracovní síly, povaha a organizace směny trhu, právní

system, který byl v tradiční společnosti velmi složitý, proměnlivý, diferenciovaný v tom, že na různé skupiny lidí se vztahovala různá práva a povinnosti. Modernita však tuto elementární právní nerovnost smetla svou ideou univerzálních práv. A v neposlední řadě se zásadním způsobem mění motivace k práci, protože už nepracujeme z radosti a z vlastní vůle, ale pracujeme, protože musíme.

Přechod od tradiční společnosti k moderní byl velkým společenským pokrokem. Moderní společnost je tedy vyspělejší technicky, má vyspělejší organizaci výroby, ale i sociální vztahy, má jisté sociální uvolnění, které vzniká společně se vznikem svobodného jedince s univerzálními právy.

1.5 Fenomén nudy

K fenoménu nudy patří i fenomén zábavy, vztahující se ke každodennosti každého člověka. Oba fenomény prožíváme dnes a denně a jedná se o fenomény relativní, což znamená, co je pro jednoho zábava, může být pro druhé nuda. Proto také nikdy nemůžeme s přesností určit, co je zábavné a co je nudné.

Jedná se o fenomény známé a intuitivně definovatelné, každý si pod nimi představíme svoje, tudíž zábava a nuda jsou definovány vkusem. Jedná se o protikladné pojmy, které nemají kořeny zcela triviální (banální, všední). Zábava může mít formu jak aktivní, tak pasivní, ale nuda je chápána čistě pasivně.

Jde o protikladné pojmy, které mají formu spíše sémiotickou. Jde o chápání reality, kterou utváří člověk svojí aktivitou. Člověk skrze produkci znaků dává realitě tvar, je tedy jejím aktivním tvůrcem. To znamená, že si sami vytváříme pojem o tom, co je a co není nudné nebo zábavné³.

Proč je problémem dnešní mládeže nuda? Čas od času není špatné se chvíli nudit, protože potom si člověk daleko více váží práce. Když se však nuda vyskytuje ve velké míře a hlavně u mládeže, tak člověku vůbec neprospívá, ba naopak škodí. Všechno začíná neuspokojeností, kdy si člověk uvědomí, že chce něco dělat, ale neví co. Proto začíná toužit po dobrodružství, vybití energie, prostě v žádném případě už nechce zažívat nudu. Nuda je mu krajně nepříjemná a snaží se vymyslet, co bude dělat. Problém se týká především dnešní mládeže, protože si neumí zorganizovat čas a nějakým způsobem jej smysluplně využívat. Proto začínají vymýšlet různé lumpárny. Nejrozšířenější společenský problém je vandalismus.

³ MARCEAU, Alan. Alan Marceau: Zábava jako sémiotická aktivita. *Littera: Literárně společenská země* [online]. 04.08.2011 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z: http://www.littera.cz/moduly/autor/php/dilo.php?dilo_id=65019&autor_id=1865

Do vandalismu spadá rozbíjení výloh, ničení majetku cizích lidí. Čím víc škodí druhým, tím více roste jejich radost a stoupá hladina adrenalinu. O jejich usměrňování se potom musí postarat policie.

Vandalismus není jediným problémem nudy, někteří lidé jsou pasivnější a tak se uchylují ke konzumaci alkoholu, drog apod. V současnosti stále více stoupá počet dětí a mladých, kteří tíhnou k těmto problémům.

Nudu můžeme považovat za spouštěč různých psychických potíží. Z psychických potíží se vyvinula deprese, kterou trpí čím dál více dětí i dospělých. Dospělý lidé si mohou zajít k odborníkům pro pomoc, ale děti tohle řešení většinou ani nenapadne a tak se uchylují spíše k internetu, kde své problémy řeší nebo ke svým vrstevnickým skupinám, a proto jim jde velmi těžko pomoci, protože mnohdy ani rodiče netuší, že vůbec nějaký problém jejich děti mají.

Nuda jako fenomén se nám objevuje s příchodem moderní společnosti. Má své pozitivní i negativní stránky, záleží, z jakého úhlu pohledu se na ni díváme. Společnost by měla počítat s tím, že nejde o jev krátkodobý, ale že se jedná o velmi dlouhodobý a v současnosti rostoucí jev.

2 Životní způsob

Sociologie pojednává o životě každého a zároveň nepojednává o životě nikoho konkrétního. Někdo se v sociologii úplně najde, někdo ne, ale přesto si každý z vás řekne – to je přesně ono, tak žiji já. Nebo naopak řeknete – tak nežiji.

Způsob života je sociálním jevem. Proto na něj musíme nahlížet teoreticky odlišným způsobem.

„Pohlížet na způsob života sociologicky znamená teoreticky – empiricky pohlížet na různé aspekty života a jednání různých sociálních skupin i jednotlivců zakotvených ve společnosti a ve vzájemných sociálních vztazích“ (Kubátová, 2010, str.9 - 11).

Hned na začátku si objasníme používání pojmů, které se s tímto tématem pojí. Při zkoumání daného tématu narazíme v literatuře na pojmy životní způsob, životní styl a životní sloh. Rozlišování jednotlivých termínů záleží na samotném autorovi knihy. Za prvé se můžeme setkat s tím, že se všechny tři termíny používají ve stejném významu, rozdíly mezi nimi autoři buď nepocítují, nebo je nepovažují za tak podstatné. Ovšem druzí různí „rozlišující“ autoři vykládají jak životní způsob, tak životní styl různě. V rozlišování zaujímá zvláštní postavení nejméně používaný specifický termín a tím je životní sloh, který v české sociologii reprezentuje de facto jedno pojetí, a to pojetí českého architekta a teoretika Karla Honzika (Duffková, Urban, Dubský, 2008).

Životní způsob pokládáme za široký komplex činností, kterými lidé odlišnými způsoby uspokojují a dále rozvíjejí své potřeby, za komplex vztahů, které v tomto koloběhu činností a potřeb vznikají, a v neposlední řadě za souhrn s těmito činnostmi a vztahy spojených hodnot, norem a idejí (Pácl, 1988, str. 5).

Obecně můžeme říci, že životní způsob, životní styl, závisí na našich hodnotách, normách a idejích, na našich životních cílech, na našich představách. Každý si vytváříme svůj osobitý styl, kterým žijeme, a proto také každý z nás je jedinečný a neopakovatelný.

Na životní způsob a na životní styl můžeme pohlížet také jako na odlišné pojmy, tehdy pokud se zaměříme na jejich kvalitativní stránku. To znamená, že se díváme na jejich míru vnitřní uspořádanosti a konzistentnosti prvků způsobu života.

Kvalita života jednotlivce nebo rodiny je obvykle chápána jako kulturnost životního stylu, ať už se to týká kulturnosti trávení volného času, případná vybavenost domácnosti kulturními předměty (knihy), výše vzdělání apod.

Celkově se dá říci, že obsah pojmu kvalita života je mnohem širší než obsah pojmu životní úroveň.

Teoretickou otázkou je, v jaké míře jsou životní podmínky společnosti určující pro způsob života skupiny nebo jednotlivce (Kubátová, 2010, str. 13 - 23).

Životní styl je způsob, jakým lidé žijí. Zahrnuje např., jak jedinci bydlí, stravují se, vzdělávají se, chovají se v různých situacích, baví se, pracují, vzájemně komunikují, jednají, rozhodují se, cestují, vyznávají a dodržují určité hodnoty, starají se o děti, pěstují potraviny apod.

Namátkou byly vybrány nejrůznější momenty životního stylu, z kterých je již patrné, že životní styl je kategorií neobyčejně širokou, složitou, mnohodimenzální (Duffková, Urban, Dubský, 2008, str. 101).

Můžeme říci, že každý člověk touží po uspokojování svých potřeb, a však tuto touhu neuspokojuje libovolně. Způsoby, kterými mohou lidé uspokojovat své touhy a potřeby, jsou určené mimo jiné tím, co od nich očekávají druzí lidé ve společnosti, protože i jejich vycházejí z kulturně hodnotového vzorce společnosti a z hodnotových orientací (Kubátová, 2010, str. 39).

Způsoby uspokojování lidských potřeb jsou tedy ohraničeny kulturně – hodnotovým vzorcem.

Člověk si zabezpečuje a rozvíjí své potřeby strukturou aktivit, které tvoří i podstatu jeho životního způsobu. Struktura lidských aktivit nevzniká náhodně. Je výsledkem střetu subjektivních snah jedince s objektivními životními podmínkami, kterými je obklopen a kterým se musí určitým způsobem přizpůsobit (Pácl, 1988, str. 11).

Dá se říci, že životní styl, způsob si utváříme každý z nás svůj a nejvíce podílu na jeho utváření má struktura aktivit. Významnou součástí utváření životního způsobu je způsob trávení volného času a propojení pracovních a volnočasových aktivit.

Zdeněk Helus (2009, str. 46) ve svém díle uvádí, že životní styl je integrovanou kategorií sociálního zrání. Jedná se dynamizovaný a promítnutý hodnotový systém jedince do sociálního časoprostoru. Životní způsob je individualizovaný a specifický pro daného jedince. Životní styl neboli způsob je sice typický pro danou etapu, ale obsahuje také základy celoživotního stylu, který se podle jednotlivých životních etap dále přizpůsobuje.

Každý život se odehrává v různých časových dimenzích, z kterých nás z našeho hlediska zajímá jednak dimenze individuálního času, jednak dimenze vymezující pracovní, vázaný a volný čas, na němž lze schematicky rozdělit každý konkrétní úsek, tedy např. den, týden atd.

Mezi nejvýznamnější oblasti zkoumání životního způsobu je tradičně volný čas, resp. trávení volného času, a to jak z hlediska kvantitativního, tak kvalitativního. Volný čas

můžeme považovat za velmi důležitou součást životního způsobu a pro charakter životního stylu jednotlivce svým způsobem zásadní časovou dimenzi každodennosti.

Volný čas nám utváří náš styl života, utváříme si ho sami a záleží jen na nás, jak se svým volným časem naložíme.

Volný čas v dnešním pojetí patří z historického hlediska mezi relativně mladé jevy. Byl vytvořen s příchodem kapitalismu, resp. volný čas jako masový jev vznikl v období průmyslové revoluce, a to v důsledku ekonomicko-technického a v důsledku sociálního pokroku (Duffková, Urban, Dubský, 2008, str. 142).

3 Volný čas

Existují různé představy o tom, co je a co není volný čas. Neexistuje objektivně ostrá hranice mezi časem volným a časem ostatním.

Volný čas seskupuje aktivity, které se liší od domácích úkolů, fyziologických potřeb (spánek, jídlo, péče o tělo) nebo od práce.

Ve volném čase nachází člověk určité uspokojení, vyplývající z kontaktu s oblíbenou činností. Není přítomný pocit nucenosti k určité aktivitě, co nechce, či nemá rád, nedělá. Neuspokojení vzniká tehdy, když se člověk nemůže věnovat činnostem, které má rád.

Hlavní funkce volného času je funkce regenerační. Může být protiváhou stressovým situacím, jež vznikají z nadbytku obtížně splnitelných povinností, které musí člověk nějak zvládnout (Filipcová, 1974, str. 47 - 48).

O volném čase, jaký byl dříve, se dá pouze diskutovat. Našli jsme malby na stěnách skály, byly nalezeny ručně vyráběné hračky z různých kostí, dřivek, kůže, plodů aj. Podoba trávení volného času je odlišná podle doby, času, místa a společnosti. Dříve si lidé hráli s tím, co jim poskytla příroda, co si sami nějakým způsobem mohli vyrobit. Nebyly žádné finanční prostředky ani žádné velké možnosti na využití volného času. Přesto se však lidé dokázali zabavit, vymyslet si různé hry, naučit se malovat, vyrábět keramiku apod.

Moderní volný čas ovlivňuje nárůst blahobytu ve vyspělých zemích, v nichž většina obyvatelstva disponuje finančními prostředky dostatečnými na to, aby svůj volný čas mohla trávit dle svých představ. V jiné situaci jsou např. lidé v rozvojových zemích – tam, kde člověk těžko získává peníze na holé přežití, na utišení hladu a žízně, nemůže za svůj volný čas utrácet nic.

Blahobyt, v němž naše společnost žije, má však i svou odvrácenou tvář – egoismus, konzumní orientaci a zaměření na laciné, nehodnotné prožitky, jež nakonec nepřinášejí potěšení, ale jen prázdnotu a nudu (Kantorová, 2010).

Volný čas se nám ve společnosti objevuje s příchodem průmyslové revoluce a má své specifické znaky. Je individualizovaný, všeobecný, týká se převážné většiny členů společnosti a je postaven do protikladu k pracovní době. 60. léta minulého století byla obdobím boomeru volného času, což znamenalo, že volný čas jako masový jev má nepopíratelné historické tendence k růstu, neustále se zvětšuje jeho objem a zároveň s tím lidé začínají volnému času přikládat stále větší význam. Volný čas v této době je chápán jako autonomní a zároveň determinující jev soudobé společnosti. Zde přestává být centrální hodnotou práce a její význam přebírá právě volný čas (Duffková, Urban, Dubský, 2008, str. 153).

Volný čas hraje mimořádnou roli v utváření životního způsobu. Volný čas není jen časovým prostorem, ale představuje především soubor aktivit, které plní významné funkce ve vztahu k jedinci a společnosti.

V nejširším slova smyslu lze volný čas chápat, jako potenciální prostor pro všestranný rozvoj osobnosti a také jako kulturní funkci volného času, která má za úkol kultivovat tvořivé síly člověka. Ve vztahu k jedinci má prožívání volného času i další funkce a to zejména funkci kompenzační, socializační, sdružovací apod. (Filipcová, 1974, str. 104).

Soubor aktivit volného času tvoří spektrum nejrůznějších volnočasových aktivit, které se zejména v poslední době neustále rozrůstají a obohacují. Nejčastější volnočasové aktivity jsou kulturní, sportovní, sociální, vzdělávací, veřejné, rekreační a cestovatelské, hobby a manuální aktivity.

Způsoby, jakými trávíme volný čas, jsou značně diferencované. Diferencovanost tvoří pestrá škála možností jako volný čas využívat. Další zřetelná tendence se týká kvantitativního rozměru volného času – jeho objemu a velikosti. Dále u značné části populace je určitý sklon spíše k pasivnějšímu a nenáročnému trávení volného času. Za čtvrté je zde fakt, že do trávení volného času a jeho využívání stále zřetelněji a významněji zasahují ekonomické faktory, které např. ve velkém měřítku rozhodují o místo a způsobu trávení dovolené, o cestování, ale i o řadě dalších volnočasových aktivit a zejména o jejich četnosti (Duffková, Urban, Dubský, 2008, str. 163 - 164).

Volný čas tedy můžeme chápat jako prostor možné kultivace člověka. Dominantní funkcí volného času je funkce kulturní. Volný čas v sobě ukrývá klíč k otázce modelu žádoucího vývoje člověka naší společnosti.

Nároky na hospodaření s časem rostou s modernizací společnosti. Věda a technika vstupují do soukromého života člověka. Moderní technika nabízí nejrůznější druhy zábavy, a proto se také prožívání života mění s proměnou naší společnosti. Společnost ovlivňuje zejména industrializace, urbanizace, tedy lidé se stěhují do měst, za práci. Města nabízí jiný druh zábavy a kultury než je tomu na venkově. Další velkou změnou je modernizace společnosti, z hlediska demokratizace a individualizace.

Volný čas je určitá sféra, v níž existuje zejména ve srovnání se sférou práce, větší možnost volby, která se projevuje ve výběru činností, místa i způsobu realizace volného času.

V práci je činnost nezbytná, má převážně nástrojny charakter, směřuje k určitému cíli. Ve sféře volného času nachází činnost smysl především sama v sobě – jejím hlavním cílem není zpředmětnění, jakož tomu je u práce. Jde o činnost, v níž člověk patří více sám sobě, člověk

v ní dominuje. Jde tedy o čiré aktivity, jež se zpravidla neobjektizují do uchopitelných výsledků.

Výsledkem činností volného času není výtvar, ale prožitek současně s požitkem nebo poznatkem (Filipcová, 1974, str. 23 - 24).

Lidské potřeby rostou a tím se zvětšuje nárok na čas. Proto se stává nedostatek času nemalým problémem jak pro společnost, tak pro jedince.

Břetislav Hofbauer (2004) uvádí, že volný čas je oblastí živě se rozvíjející, ale současně přinášející řadu problémů. Jeho mimořádný význam směřuje k dětem a mládeži. Kdy nejmladší a perspektivní součást společnosti, která společně s generacemi dospělých za jejich aktivního podílu zajišťuje kontinuitu a nebytnou inovaci dalšího vývoje.

Čas můžeme rozdělit na pracovní a mimopracovní. Rozdělení času je první velké sociální rozlišení v toku času (Filipcová, 1974, str. 29).

Do pracovní doby zahrnujeme i strávený čas cestou do práce, z práce a další aktivity, které nějakým způsobem s prací souvisí.

Abychom se mohli aktivně podílet na pracovním životě, je důležité mít prostor pro odpočinek, rekreaci, zábavu, ale i rozvoj lidské osobnosti. Právě tyto funkce nám nabízí volný čas. Volný čas, který má v životě moderního člověka nepostradatelné postavení.

V době, která je uspěchaná a jde stále dopředu, člověk musí být neustále v pozoru, být bystrý a ostražitý, vnímat změny, které se kolem něj dějí, ale musí si také umět odpočinout, vypnout a zregenerovat své síly.

Velký rozvoj volného času zapříčinilo zkracování pracovní doby u dospělých, dětí a mladistvých, rozšiřování jeho celkového objemu a přesun volného času do měst.

3.1 Pedagogické ovlivňování volného času

Pedagogické ovlivňování volného času se projevuje ve výchově mimo vyučování, jedná se o významnou oblast výchovy, ve které působí pedagogičtí pracovníci, zejména vychovatelé. Výchova mimo vyučování je významná svým působením na jedince, je nepřímá, nenucená a přesto velice účinná.

Pedagogické ovlivňování volného času se netýká pouze dětí a mládež, ale zahrnuje i dospělé, kterým se věnuje zvlášť vyhrazený vědní obor – Andragogika. Na výchově dětí v době mimo vyučování se podílí rodina, škola a zařízení pro výchovu mimo vyučování.

Podle Pávkové (2002) má výchova mimo vyučování určitá specifika, např., že probíhá mimo vyučování, probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná

a uskutečňuje se převážně ve volném čase. Jedná se o významnou oblast výchovného působení, která poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti.

Výchova mimo vyučování má ještě další významný úkol a tím je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v souvislosti se zájmovou orientací. Dále má výrazný vliv na prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování. Její funkce i podstata je velmi důležitá a její přítomnost žádoucí, jak pro jednotlivce, tak pro celou společnost. Zejména plní funkce výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální.

K výchově mimo vyučování bezprostředně patří pedagogové a jejich vliv. Právě ono pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence, tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, záškoláctví, drogová závislost atd. V současnosti s rostoucí kriminalitou jde o významný bod, který spočívá ve výchově mimo vyučování.

Pro pedagoga, který takto pracuje s dětmi a mládeží je nejdůležitější, aby dokázal vytvořit bezpečné, tvořivé ovzduší a pohodu. Měl by také dbát na uspokojování individuálních potřeb, rozvoj zájmů a specifických schopností jednotlivců. Nejdůležitější je, aby sám pedagog měl pochopení a zájem o děti jako individuality, dokázal je vhodně motivovat, podporoval jejich nápaditost, tvořivost, zájem o činnost a vzdělávání.

Vychovatel nezastává jednoduchou funkci, jeho práce je velmi náročná. K úspěšnosti vychovatele patří cit k dětem, vytvoření kladných vztahů, získání dětské důvěry, ale především velmi dobré komunikační schopnosti. Vychovatel se neřídí žádnými osnovami ani klasifikací, a proto má obrovskou výhodu oproti učiteli. Má velký prostor pro pedagogickou tvořivost a co nejširší kladné motivace, což je na jeho práci nejkrásnější.

Výchova mimo vyučování probíhá v různých typech zařízení, které se liší svými funkcemi, obsahem činností i věkem vychovávaných (Pávková, 2002, str. 37-38).

Mezi významná zařízení pro výchovu mimo vyučování patří:

- Školní družina
- Školní kluby
- Střediska pro volný čas a mládež
- Domovy mládeže

- Dětské domovy
- Základní umělecké školy
- Jazykové školy atd.

3.2 Volný čas u dětí

Volný čas jedinců a tím pádem i volný čas společnosti představuje duchovní bohatství společnosti a její významnou systémovou charakteristiku. Volný čas lidí je protikladem činností pracovního charakteru, avšak oba časy, jak volný, tak pracovní, jsou funkčně spojeny.

Volnočasové aktivity, vytváří vnitřní život a duchovní úsilí jedinců, skupin a národa a znamenají období latentně se formujících společenských procesů. Společnost si velmi dobře uvědomuje funkce volného času pro svůj rozvoj. Proto vytváří podmínky usilující o optimální naplnění této společenské funkce (Sak, 2000, str. 132).

V této souvislosti se nám velmi začínají rozvíjet různá zařízení a instituce volnočasových aktivit. Význam volného času stoupá jak pro život, tak pro výchovu jednotlivých dětí a mladých lidí, jejich skupin i celých mladých generací. Ve 20. století jeho jednotlivé články procházeli obdobími dočasného i trvalého, místního i celkového vzestupu.

Ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže se dnes uplatňují aktivity a instituce volného času. Staly se také stálou součástí politiky společnosti vzhledem k mladé generaci v celostátním a mezinárodním měřítku. Celá tato struktura je vzájemně spjata mnohostrannými, spontánními i záměrnými vazbami, jejichž význam v dnešních podmínkách vzrůstá (Hofbauer, 2004, str. 55).

Je velmi nutné už od raného dětství děti smysluplně naučit využívat volný čas. Tento úkol se klade na rodinu, ve které jedince vyrůstá, ale také na školní instituce, instituce volného času atd. Vrstevnická skupina nám naše úsilí může někdy hodně znesnadňovat, ale na druhou stranu je potřeba, aby dítě mělo sociální kontakty.

První zkušenosti z aktivit volného času děti tedy získávají v rodině, dále v zařízeních školy, které nabízí volnočasové aktivity, ve školních družinách a školních klubech. Činnost pokračuje v prostorách a zařízeních volného času mimo školu – mimoškolská zařízení.

Rodina je primární sociální skupina a je pro rozhodující většinu dětí a mládeže prvotním prostředím volnočasového života a výchovy. Rodina jako první se zásadním způsobem podílí na formování osobnosti.

Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají svá určitá specifika. V obdobích ontogeneze se utváří hodnotový systém jedince. Také se v tomto období hledají cesty jeho uplatňování a objektivizace reálným chováním a činnostmi. Objevuje se dynamizace hodnotového systému, kdy dítě zkouší spoustu nového, střídá hodně zájmových kroužků, střídá přátele atd. Hledání jedince můžeme považovat za utváření životního způsobu (Sak, 2000).

Ve volném čase je možnost věnovat se činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění. Prostě je dělat chceme a můžeme. Činnosti zahrnované do sféry povinností vykonat musíme, ať chceme, či nikoliv. Každého napadne, že mezi těmito dvěma oblastmi nevede přesná hranice. To, co někdo pocítuje jako povinnost, může být pro jiného příjemnou zábavou a naopak. Rozdíl je také mezi povinnostmi souvisejícími s profesí a těmi, které vyplývají z chodu domácnosti a uspokojováním základních biologických potřeb. Do sféry povinností by bylo možné zařadit i ty, které vyplývají z vnitřního mravního přesvědčení, např. pracovat na sobě, vzdělávat se nejen v souvislosti s povoláním, ale i rozšiřovat svůj kulturní obzor. Je zřejmé, že hranice mezi sférou povinností a volného času nelze přesně učit. Povinnost nemusí být prožívána vždy jako něco nepříjemného (Pávková, 2002, str. 9)

Prožívání volného času dětí a dospělých je rozdílné. Děti se více rozvíjí po všech stránkách své osobnosti. Rozdíl je dán množstvím volného času, strukturou činností a mírou záměrného ovlivňování. Můžeme říci, že děti mají více volného času než dospělí. Avšak nemusí tomu tak být vždy, protože jsou děti, které mají velký nedostatek volného času například tím, že na ně rodiče kladou velké požadavky, navštěvují velké množství kroužků, ale už spíše z povinnosti než pro zábavu.

V každé věkové skupině je struktura volnočasových aktivit poněkud odlišná. Aktivity jsou závislé na věku, protože věk je naplněn odlišnými faktory, které způsobují změnu struktury činností ve volném čase. Můžeme říci, že činnosti volného času jsou odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického zrání. Současně však můžeme tyto aktivity považovat za stimul a příčinu dalšího sociálního, mentálního a psychického zrání. Sociální zrání, posuny v hodnotové orientaci, nové záliby objevující se u jedinců a skupin se postupně vyrovnávají s reálnými aktivitami.

Úkolem společnosti je zabezpečení kvalitního trávení volného času dětí a mládeže, neboť tím urychlí rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. V oblasti volného času se rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho nároků a zájmů a na druhé straně se tlumí sklon k negativnímu sociálnímu zrání. Sféra volného času může i do jisté míry kompenzovat nedostatky školského

systemu. Volný čas a jeho rozsah je spojen s typem dané společnosti, podle ní také odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času.

Česká společnost směřuje k liberálnímu společenskému systému, který je charakteristický svým určitým rozsahem a obsahem volného času a jeho sociální diferenciací.

V současnosti dochází ke komercializaci kultury, neprofilují se, anebo zanikají zájmové umělecké činnosti a snižují se nebo ruší státní dotace. Hledají se nové formy ekonomické podpory státu pro činnosti dětí a mládeže ve volném čase, což může být formou programů a projektů (Sak, 2000, str. 131).

3.3 Dětství

Dětství je významná vývojová etapa lidského jedince od narození po dospělost. Jedná se o velmi důležité období, kdy se formuje a utváří naše osobnost. Dětství je základním kamenem našeho budoucího života. Jeho utváření a podoba je v rukou našich nejbližších, tedy nejčastěji rodiny a rodinného prostředí.

Rodina se považuje za nejdůležitější činitele při formování osobnosti, protože má na nás největší vliv od prvního okamžiku, kdy spatříme tento svět.

Člověk je ve svém vývoji formován ještě různými dalšími činiteli, jako např. rodinnými vztahy, tradicemi v rodině, kamarády, spolužáky a učiteli ve škole, vychovateli, zájmovými kroužky, volnočasovými aktivitami, masovými sdělovacími prostředky, reklamou, informačními a komunikačními technologiemi apod.

Každý z nás je také utvářen cílevědomým a záměrným výchovným působením, ale i vlivem nezáměrně působícího prostředí. Významnou roli zde hrají i biologické faktory (Kantorová, 2008).

Autor knihy *Dítě v osobnostním pojetí* pan Z. Helus (2009) se zabývá otázkou: kdo je dítě? A uvádí, že dítě je jedinec nacházející se v určitém věkovém rozhraní, které lapidárně označíme jako dětský věk či věk dětství.

Dívat se na člověka z hlediska věkového členění je nejobvyklejší. Nejčastěji rozdělujeme věk do fází dětského věku, mládí či adolescence, dospělosti a stáří. Dětský věk je úsekem nejobvlivnějším na vývoj a je možné ho rozdělit na jeho ranou, střední a pozdní fázi.

Úmluva o právech dítěte, která byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN, říká, že dítětem je lidská bytost mladší 18 let. Což znamená do dosažení plnoletosti,

respektive dané nezávislosti. Dle toho je tedy dítětem člověk, jenž nedosáhl legislativní svéprávnosti a nachází se pod zákonně džinovou péčí jiných osob, většinou rodičů.

Avšak ani zákon nám nemůže určit, kdy naše dětství končí. Někteří lidé mohou dospět dříve než druzí. Záleží jen na nás, jak se cítíme být dospělými nebo dětmi. I dospělý by se občas rád vrátil do období dětství a zapomněli na všední starosti. Bezproblémové prožívání života je dar, který mají jen děti. Proto, i když je začátek dětství, což je narození, jasný, jeho ukončení už zdaleka tak jasné není.

Pouhé stanovení věkového rozmezí dětství nám říká velmi málo. Nedožíváme se, co je hlavním obsahem dětství a co se v tomto věku děje.

V dětství se vyvíjí charakteristiky biologické, potřeby a zájmy, cílová orientace, zvláštnosti chování, začleňování do mezilidských vztahů a institucí, poznání, vytváření mínění názorů, stanovisek, způsobu argumentování, pojetí světa, vztahy s vrstevníky, náhled na sebe sama a projektování vlastní budoucnosti, vyjadřování vztahů k opačnému pohlaví a sebevymezení.

Když se díváme na dítě, musíme se na něj dívat vývojovým pohledem, orientovaným na vznikání toho, čím je osobnost definována. Pokud se díváme na dítě jako na osobnost, tak se musíme zabývat spíše než hotovými projevy jednotlivých kvalit osobnostního desatera tím, jak tyto kvality vznikají a vyvíjí se. Osobnostní kvality, vcházejí v celek osobnostního desatera, tvoří základní vlastnosti, zaměřenost, začleněnost, tender (rod), potenciality, sebepojetí, autoregulace, přesah (transcedence), integrovaná celistvost jedince a životní cesta (Helus, 2009).

Dítě bylo dlouho dobu pokládáno za „dospělého v malém“. Dnes víme, že dítě vnímá, myslí, cítí, vyrovnává se světem jinak než dospělý.

Dítě je autentické, nepředstírá veselí, když není veselé, výrazově se projevuje podle toho, co právě cítí. Intenzivní emoce, např. masivní úzkost, prožitek opuštěnosti nebo strachu dítě nesdělují většinou slovy, spíše nonverbálně (způsob hry, výraz tváře, emoční ladění, výtvarný projev apod.) (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 77).

Reformní pedagogika nám již poukazovala na pozitivní kvality dětství, které jsou zvláštní hodnotou právě tohoto období života a jejichž ztráta není žádoucí. Dětství nám nevyjadřuje nedostačivost, ale naopak zvláštní vývojovou obdařenost. Je důležité dítě vést k rozvinutí osobnostních kvalit a s tím si zároveň musíme uvědomit, co jsou specifické kvality dítěte. Mezi základní specifické osobnostní kvality dítěte můžeme zařadit otevřené prožívání, které je provázené nebezpečím zranitelnosti, odkázanost, provázenou nebezpečím zklamání se

v druhém člověku, vývojové směřování, provázené nebezpečím jeho deformace a poslední je bohatství rozvojových možností, které je provázené nebezpečím jejich promarnění.

Tzv. pravé dětství nám trvá od narození do puberty. Je tedy charakteristické vysokou mírou odkázanosti na milující, vcitlivé a pečující okolí, které má dítěti zajistit bohaté možnosti rozvoje. Pravé dětství je členěno na vývojové etapy novorozence, batolete, předškolního dítěte a dítěte mladšího školního věku. Dále je dětství krizové, což je spojeno s pubertou. A jako poslední je dětství doznívající, respektive odeznívající, jde o období adolescence, mládí nebo též dospívání. V tomto období jedinec překonává pubertu, vytváří si svoji novou identitu a vytyčuje si životní perspektivy dospělosti (Helus, 2009).

Dle vývojové psychologie M. Vágnerové (2000) dětské období zahrnuje období prenatální, novorozenecké, kojenecký věk, batolecí věk, předškolní věk, nástup do školy, školní věk, pubescenci a adolescenci.

V této práci se budeme podrobněji zabývat obdobím školního věku, resp. mladšího školního věku.

3.3.1 Mladší školní věk

Důležitým sociálním mezníkem pro dítě je nástup do školy. Dítě získává novou roli a to roli školáka a symetrickou roli spolužáka. Tyto role mají takový význam, jaký jim připisují rodiče školáka. Rodina mimo jiné má velmi důležitý význam pro harmonický vývoj, proto je nejvhodnější kompletní funkční rodina.

Doba, kdy se dítě stane školákem je přesně určena a jako společenský akt ritualizovaná. Role školáka není výběrová, dítě je získává automaticky v určitém věku. Role je limitována pouze dosažením věku a odpovídající vývojové úrovně. Přijetí dítěte do školy je proto chápáno i jako potvrzení normality dítěte (Vágnerová, 2000).

Toto období je charakteristické tím, že dítě si dokazuje svou vlastní hodnotu především výkonem a zároveň se jedná o etapu snaživosti a iniciativy. Školák je zaměřen na svět, jaký je a chce ho pochopit. Na začátku školního období je dítě velmi závislé na autoritě. Pro období mladšího školního věku je velmi charakteristické, že se dítě začíná zajímat o různé druhy sportu. V této oblasti by mělo mít dítě velké množství příležitostí, protože dítě se hledá a utváří si svoji identitu. Objevují se počátky zájmů, které mívají spíše přechodný charakter. Dítě se začíná teprve orientovat v možnostech různých aktivit i ve svých schopnostech. Jedná se o oblast velmi důležitou, protože úspěšnou seberealizací v zájmové činnosti se dítě nejen

rozvíjí a obohacuje svoji osobnosti, ale jedná se také o kompenzaci výkonových či sociálních neúspěchů ve škole.

Školákovi nevyhovuje pasivní přijímání informací, chce se všeho sám zúčastnit a pochopit souvislosti, zjistit vlastnosti předmětů a jevů. V tomto ohledu je velmi pozorný, vytrvalý, zvědavý a soustavný.

Dítě tedy začíná uvažovat jiným způsobem než dříve. Školní děti dávají přednost takovému druhu poznání, kdy se mohou sami přesvědčit o pravdivosti verbálně prezentovaných informací. Což znamená, že na začátku školní docházky jim velmi pomáhají názorné pomůcky a možnost ověřit si výklad učitele prakticky, na nějakém určitém případu. Děti preferují vizuální média, protože vizuálně prezentovaný příběh se více podobá skutečnosti a dítě jej také jako skutečný vnímá. Čtené příběhy si zase dítě může dotvářet a může se zde uplatnit dětská fantazie a tvořivost.

Další charakteristikou pro dané období je představivost, která dosahuje vrcholu. Dítě již dovede rozlišit skutečnost od fantazie, stále více vniká do životní reality. Také rozvoj pozornosti má pro školáka velmi prvořadý význam. Zde je důležitá vůlí ovládaná pozornost, která je velmi vyčerpávající a je výrazně ovlivněna organizací výuky. Proto, čím nižší ročník, tím by měly být úkoly krátkodobější, buzení pozornosti častější a časté obnovení motivace k činnosti. Kladně zde působí pestré, střídající se formy práce, využívání hry při vyučování a alternativních vyučovacích metod či přístupů.

V období raného školního věku se nejvíce rozvíjí myšlení, obohacuje se řeč dítěte, narůstá schopnost seberegulace, kdy je dítě schopno potlačit nebo zřetelně vyjádřit své pocity, dále roste hodnotová orientace, emocionální vyrovnanost, sociální obratnost atd.

Sociální role žáka sebou přináší nové společenské postavení. Dítě si rozšiřuje své sociální zkušenosti a začíná se odpoutávat od rodiny, ale i tak rodinné vztahy zůstávají základem citové jistoty dítěte.

Hlavní činností dítěte mladšího školního věku je učení, práce a plnění zadaných úkolů. Pro zdravý rozvoj osobnosti je však stále důležitá hra. Ta je již diferencovanější a oblíbené jsou hry konstruktivní, pohybové, soutěživé a společenské. Hra zůstává nezastupitelnou relaxací a přirozeným odreagováním od školních povinností. Její význam je mentálně hygienický. Hra může být dobře využita ve škole jak u mladších dětí, tak i u starších (Vágnerová, 2000; Šimíčková-Čížková, 2008).

3.4 Hra a její důležitost

Z pohledu dospělých hra stále figuruje jako něco, co k dítěti patří, co je všude označováno jako důležitá utvářející činnost, ale ve skutečnosti by dospělý raději využil tento čas užitečněji pro rozvoj dítěte. Proto dítěti také omezuje čas pro skutečně volnou hru v dobré vůli, že dělá pro něj to nejlepší.

Hra má své specifické znaky, dle kterých ji můžeme charakterizovat a jedná se o spontánnost, zaujetí, radost, tvořivost,

Čas pro volnou hru, je pro dítě do šesti let nezbytný. Dovoluje naplňovat jeho potřeby, vědomosti, dovednosti, zkušenosti, individuální tempo a zájmy, dětské vztahy a vzájemnost, která má nenahraditelnou hodnotu pro sociální učení (Kotátková, 2005).

Dítě se hrou učí. Poznává nepoznané a objevuje neobjevené. Hra je nezbytně nutná do šestého roku dítěti, od šestého roku je vhodná a velmi příznivě působí na osobní rozvoj.

Hra je prostředkem, jak dítě nenásilně a nenápadně vychovávat a učit. Navíc se při hře rozvíjí i sociální dovednosti a to tím, že se dítě dostává mezi své vrstevníky, pokud si hraje třeba ve školce, na hřišti, ve škole apod. Dále se touto cestou rozvíjí i jiné schopnosti a dovednosti, jako např. pohybové a rozumové schopnosti, jazykové dovednosti, prožívání emocí atd.

Při hře musí člověk dělat to, co si sám vybral, aniž by byl nucen provádět jistou činnost kvůli nějakým urgentním zájmům nebo mocné vášni. Musí tedy cítit, že se baví a je prost jakéhokoliv strachu či nadějí plynoucích ze závažných důsledků hry. Velmi často se uvádí, že člověk je naprosto lidský jen při hře (Erikson, 2002, str. 194).

V současnosti hodně nakladatelství vydává různé knihy plné her, které obsahují hry rozdělené podle náročnosti, věku, ale také podle toho jakou část dítěte chceme rozvíjet. Knihy radí rodičům, jak si hrát efektivně se svými nejmenšími, jak jim porozumět a pochopit.

Hra jako taková je starší než lidstvo samo. Už před sto lety znali předkové smysl hry a hráli si. Lidé si hrají od pradávna až do přítomnosti. Hra je uvolňující, relaxační, ale také výchovný a edukační prostředek.

I dospělý lidé si občas hrají. Na trhu se objevuje čím dál více her učených právě pro ně. Hra nám pomáhá vrátit se do dětských let, zasmát se, odreagovat a odpočinout. Má tedy své nepostradatelné postavení v životě lidí.

Hra by měla být pro dítě vítanou zábavou, není vhodné nutit dítě k činnosti, pokud ji odmítá. Požadovaný cíl hry je třeba přizpůsobit schopnostem konkrétního dítěte. Dítě potřebuje prožít pocity úspěchu a ocenění. Ovšem i neúspěch je důležitou zkušeností. Dítě

samo si říká o uznání, např. se pochlubí nakresleným obrázkem nebo stavbou z kostek. Zpětná vazba ze strany dospělých i vrstevníků podporuje sebedůvěru dítěte, chuť konat, objevovat, pokoušet se, ale také schopnost vyrovnat se s neúspěchem, nevzdávat se, přijmout a ocenit úspěchy druhých (Doležalová, 2005, s. 8).

4 Rodina

Rodina je od počátku v centru zájmů mnoha věd, především sociologie, protože vytváří jakési sociální mikroklima. V první řadě rodina posiluje citové vazby, je základním prvkem socializace, plní biologickou funkci reprodukční a v neposlední řadě je socioekonomickou jednotkou.

V současné době se setkávám s nukleárním typem rodiny, která se skládá z dospělých a jejich vlastních či adoptovaných dětí žijících ve stejné domácnosti.

Rodina zastává neobyčejně důležitou pozici mezi všemi malými skupinami založenými na osobním vztahu. Největší význam hraje v procesu socializace. Její klíčová role je spojena s funkcí předávání návyků nutných pro život ve společnosti a pro styk mezi lidmi. Rodina je úplně první skupina, jejímž členem se člověk stává v momentě narození (Mucha, 2007, str. 180 - 181).

Rodina je stále stejná a tvoří základ společnosti. Toto tvrzení sociologie rodiny bylo dlouho dobu stejné a neměnné. Rodina představuje sociální zařízení, jehož prvotním účelem bylo vytvářet soukromý prostor, chráněný a částečně uzavřený veřejnému světu. Rodina chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání a změny ve svém okolí vyrovnává (Možný, 2002, str. 13).

Rodina je kotvou pro obyčejného člověka, ale také pro badatele při reflexi společenského vývoje. Dlouho dobu si výzkumníci mysleli, že rodina se nemění a moc se neliší od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace. A tak předpokládali principiálně stejné fungování a strukturu rodiny třeba i po dalším století dynamického vývoje moderních společností.

V průběhu století se událo mnoho revolučních změn, jako povaha moci, povaha osídlení, povaha nerovnosti, povaha práce atd. Ale rodina, jakožto postavení tatínek, maminka a dítě působí jako velmi významný stabilizující moment pro společnost.

Dnes již víme, že tomu tak není, že rodina se během vývoje společnosti mění. Můžeme sice říci, že rodina je univerzální lidská instituce, ale je však zároveň i základním kamenem sociální nerovnosti, co se týče reprodukčního chování, rozdílnou péčí o děti i povahou výbavy v podobě kulturního a sociálního kapitálu přenáší rodina nerovnost z generace na generaci a tím přispívá k nespravedlivosti lidského údělu.

Rodina je oficiálně založena až narozením prvního dítěte. Tedy lidský pár, kterému se narodí dítě, můžeme považovat za rodinu.

Radikální kritika rodiny skutečně prokázala, že tato lidská instituce, která byla považována za snad nejstabilnější výtvar naší civilizace, se minimálně od konce první světové války

radikálně změnila a stále se mění. A nemění se nikoliv marginálně, ale mění se ve svých nejzákladnějších charakteristikách (Možný, 2002, str. 14 - 19).

Vliv rodiny se projevuje během celého života člověka. Rodina je v bezprostřední blízkosti člověku v období rozvoje osobnosti, kdy je jeho osobnost nejvíce elastická a nemá žádnou konkurenci.

4.2 Výchovní rozměr rodiny

Jak jsme již zmiňovali, rodina má nemalý vliv na vývoj a výchovu jedince, který do ní náleží. Člověk si poznatky, zkušenosti a vědomosti odnáší právě z rodiny a tento soubor poznatků tvoří základ jeho života. Tento základ jedinec potom dále rozvíjí, ale zakotvené a ustálené stereotypy, předsudky, zkušenosti stále zůstávají a je těžké je změnit.

Rodina předává určitou tradici. Úkolem rodiny je vytvořit mravní a tedy i družnou lidskou bytost. Vychovávaný člověk by měl mít možnost kritizovat tradici, která mu je předávána, ba dokonce měl by se od ní umět osvobodit (Mucha, 2007, str. 186).

Rodina je primární sociální skupina, která je rozhodující pro většinu dětí a mladých lidí v prvotním prostředí volnočasového života, výchovy a zásadně se účastní na formování jejich osobnosti. Rodina vytváří nejen hmotné podmínky, ale i sociální ochranu. V rodině začíná také výchovy a vzdělávání a poté i rozvíjení mezilidských vztahů a vytvoření základů hodnotové orientace.

Volný čas dětí v rodině ovlivňuje mnoho objektivních podmínek, co se týče života a výchovy dětí v rodině. Záleží především na velikosti a úplnosti rodiny, což má i nemalý vliv na pozdějším samotném zakládání rodiny.

Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, který je podmíněn zejména podobou jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem, časovými i hmotnými předpoklady vytváření volnočasových aktivit (Hofbauer, 2004).

Zázračný vliv rodiny spočívá v tom, že dětem předává určitý etický obsah tak, aby podněcoval rozvoj jejich duševních schopností, cvičí dětskou obrazotvornost tak, aby ji přetvářel v rozumovou schopnost.

Rodina je určitý druh instituce, která je pro dítě nejlepším kulturním prostředím. Kultura, pokud je totožná s výchovou, je potom dalším vnitřním prohloubením rozumových schopností a duchovním zvnitřněním. To znamená, že rodina má dvě pole působnosti ve výchově. Jde o pole společenské a osobnostní. A právě tuto dvojí funkci může zastat pouze rodina.

Avšak výchovný rozměr rodiny nebyl vždy na takové úrovni, na jaké je dnes. V minulosti děti často velmi brzo opouštěli své rodiny a vydávaly se za prací. Nebo na ně rodiče neměli čas, protože se velmi tvrdě pracovalo na polích nebo z jiných různých důvodů. Také ne vždy bylo dítě v popředí zájmu společnosti. Společnost si až po určité době uvědomila, že je nutné děti vychovávat, protože děti jsou budoucností nás všech.

Až do počátku moderní doby musely děti často už od sedmi nebo osmi let, v mladém věku z domova, aby posluhovali v jiných domácnostech nebo se vyučily řemeslu. Po odchodu z domova se s rodiči setkávaly už jen zřídka.

Přes dnešní vysokou rozvodovost lze ovšem říci, že rodinné svazky v minulosti často trvaly ještě kratší dobu než v moderním světě a úmrtnost všech věkových kategorií byla nesrovnatelně vyšší (Mucha, 2007, str. 188 - 189).

Z toho nám vyplývá, že rodina opravdu neměla až takový vliv na jedince, jaký má dnes. Současná rodina je velmi důležitou institucí a měli bychom si to uvědomovat a k rodičovství přistupovat zodpovědně.

V rodině se objevují nové trendy moderní doby. K nejvýznamnějším trendům, k nimž po celém světě dochází, patří pokles významu rozšířených rodin a jiných příbuzenských skupin, všeobecná tendence ke svobodné volbě partnera, více se uznává právo žen na rozhodování jak ve věci samotného sňatku, tak v rodinných záležitostech, ubývání příbuzenských sňatků, prosazování sexuální svobody ve společnostech atd. (Mucha, 2007, str. 191).

Ovšem stále platným a pravdivým zákonem rodiny je důležitost její role při rozvoji osobnosti dítěte. Socializace v rodině je prvotní a je velmi důležitá. Rodina má velmi důležité postavení v životě jedince.

Ale kromě rodiny má velký podíl na socializaci vrstevnická skupina dítěte. Rodina ztrácí svůj monopol v okamžiku, kdy je dítě prvně svěřeno do péče jeslí či mateřské školy a nahrazuje ji vrstevnická skupina.

4.3 Vrstevnická skupina a mimorodinná socializace

První kroky k dospělosti jsou prvními kroky k autonomii dítěte od rodičovského vlivu a místo nich přicházejí vlivy z jiné strany. Není tomu tak jen v naší kultuře, ale mimorodinná socializace se týká všech kultur. Ve společnostech našeho kulturního kruhu vstupují do socializace zejména masmédiá a vzdělávací instituce, které spolupůsobí či konkurují při socializaci dítěte.

Vzdělávací instituce zakládají povinné trávení podstatné části dětského dne ve školní třídě nebo jiných vzdělávacích ústavech. V dějinách kultury nikdy dříve neexistoval, takový socializační systém, který přísně rozděluje děti do vrstevnických skupin. Tento socializační systém můžeme vidět např. v povinné školní docházce do věkové homogenní třídy. Takto nenápadně a nepřímou vzniká vrstevnická skupina a přebírá prvotní místo rodiny v socializaci dítěte.

Vrstevnická skupina generuje v návaznosti na média své vlastní hodnoty, vzorce chování a priority. Působení vrstevníků na jedince nabírá na váze s přibývajícím věkem dítěte (Možný, 2002, str. 144).

Od druhé poloviny 19. století se děti a mládež začali sdružovat za účelem volného času. Tento způsob se stal častým a oblíbeným a pro současnost rychle se rozvíjejícím způsobem.

Dle Hofbauera (2004) spočívá podstata sdružování vrstevnických skupin, v tom, že na rozdíl od rodiny a školy se jedná o dobrovolné rozhodnutí dítěte a mladého člověka do sdružení vstoupit a účastnit se jeho činnosti.

Sdružení rozvíjí osobnost člena, sociální vztahy a osvojuje mu žádoucí hodnoty. Charakteristické je přiměřené vymezení náročných požadavků, závazných mechanismů i tradičních rituálů, které umožňují probouzet a uspokojovat zájmy svých členů a současně na ně klást požadavky.

Vrstevnickou skupiny vytvářejí mladí lidé blízkého věku a obdobného zájmu, často také stejného pohlaví a blízkého sociálního statusu. První vrstevnické skupiny vznikají nejčastěji v místě bydliště, později se jejich dosah a působení zvětšuje. Jejich přítomnost jak v minulosti, tak dnes je výrazem potřeby člověka navazovat neformální mezilidské kontakty.

Skupina svým členům poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich sociální a citovou deprivaci, vytváří sociální vztahy a pocit bezpečí. Všechny uvedené funkce mají mnohdy pro své členy stejný nebo i větší význam jako obsah činnosti (Hofbauer, 2004).

Praktická část

1 Určení problému

1.1 Oblast výzkumu

1.1.1 Výchozí bod

Volný čas u dětí mladšího školního věku (6 – 7 do 11 let)

Volný čas představuje bohatství společnosti a na jeho základě závisí její celkový rozvoj. Společnost si velmi dobře uvědomuje důležitost volného času, a proto se na něj zaměřuje v rámci zřizování různých volnočasových zařízení a institucí, které nabízí velmi pestré nabídky možností, jak tento čas využít. Volný čas představuje protiklad k času pracovnímu, tj. k času, kdy musíme plnit své povinnosti, úkoly atd. Avšak oba tyto pojmy spolu úzce souvisí a jsou spojeny, protože kdyby neexistoval čas pracovní, nemohl by existovat ani čas volný a naopak.

Volný čas je považován za velmi důležitou složku formující osobnost. Jeho podstata se odráží v každé etapě života jedince. Volný čas rozvíjí všestranně osobnost člověka a má řadu důležitých funkcí. Mezi jeho nejdůležitější funkce patří funkce kulturní, socializační, sdružovací a jeho hlavním úkolem je odpočinek a regenerace.

Pozornost společnosti se obrací ke způsobu trávení volného času a snaží se jej co nejvíce rozvinout, hlavně co se týče období dětství. Dětství jako důležitá etapa našeho života sebou přináší mnoho nového a nepoznaného. Za kritické období se považuje nástup dítěte do předškolních zařízení nebo institucí, kdy je odloučeno na určitou dobu od rodičů a musí si zvyknout na nové prostředí. Avšak v tomto období je hlavní aktivitou dítěte stále hra, proto za ještě kritičtější věk považují děti mladšího školního věku, kdy se jejich prvotní aktivitou stává práce. Práce, která je zaměřena na školu, dítě se tedy učí zacházet s časem. Musí se naučit hospodařit s ním, začíná se zde oddělovat pracovní čas (povinnosti, škola, domácí úkoly atd.) od času volného.

Čas volný zde naplňuje své funkce a dítě se skrze něj dokáže uvolnit, odreagovat, projevit a utvářet své vlastní já.

1.1.2 Účel výzkumu

Účelem výzkumu je zjistit využívání a prožívání volného času u dětí mladšího školního věku. V první řadě se zajímám, jak samotné prožívání volného času ovlivňuje dítě a jak v dnešní době děti svůj volný čas tráví. V dnešní době je

problematika volného času mládeže velmi diskutovaným problémem, proto se na ni chci zaměřit. Děti v mladším školním věku patří mezi rizikové skupiny, protože se ocitají v úplně novém prostředí mezi novými spolužáky, jsou na ně kladeny nové úkoly, získávají novou roli a to vše souvisí se změnou jejich osobnosti. Jak je již prokázáno využívání volného času výrazným způsobem formuje osobnost dítěte, hlavně v raném věku. Mojí snahou je hlouběji proniknout do dětské mysli, zjistit jak samy děti vnímají volný čas a jak jej prožívají. KVALITATIVNÍM výzkumem se snažím o hluboké pochopení problému. Cílem výzkumu je více prozkoumat zmíněnou problematiku a zjistit postavení volného času v životě dětí v současnosti. Jde mi o celkový obraz neboli pohled dětí na volný čas v jejich životě.

2 Metodologie

2.1 Výzkumné otázky

V mém výzkumu se zajímám hlavně o vyřešení otázek týkající se prožívání volného času a to z pohledu dětí, jak ony samy vnímají volný čas a jak jej tráví, využívají.

Kvalitativní otázka:

„Jak prožívají a hodnotí děti mladšího školního věku svůj volný čas v současnosti?“

Hlavní otázka:

„Jaký význam má pro tebe volný čas?“

Od této odpovědi se dále rozvíjí můj výzkum. Jde mi hlavně o vzájemnost DĚTÍ A VOLNÉHO ČASU. Snažím se pochopit, jak jsou tyto pojmy mezi sebou propojeny.

Můj plán výzkumu je zakotvená teorie s běžným rozhovorem – neřízený, nestrukturovaný.

2.2 Výběr

Místem výzkumu byl vždy byt respondenta.

2.3 Procedury sběru dat

Vybrala jsem si metodu rozhovorů. Kdy je vždy přítomen jeden tazatel (výzkumník) a respondent. Snažím se respondenta nenavádět k odpovědím, vedením běžného, nestrukturovaného / neřízeného rozhovoru.

3 Záznam rozhovorů

3.1 Respondent č. 1:

3.1.1 *Jaký význam má pro tebe volný čas?*

Když mám volný čas, tak chodím ven s kamarády. Jsou pro mě důležití a jsem s nimi často. Do mých kroužků se mnou chodí taky moji kamarádi, ale záleží kde, v jakém místě. S kámoši si venku většinou povídáme, hrajeme hry, máme spolu narozeninové oslavy. Ale nevýhoda je, že jsme každý s jiného města, vesnice. Ale chodíme do stejné školy, kde máme různé kroužky. Já chodím do kytary. Mimo školu hraji florbal, chodím na ZUŠ na výtvarný obor. Zajímám se o modelařinu, ale bohužel ji nestíhám. Nemám čas chodit už do modelářského kroužku.

3.1.2 *Tvoji kamarádi jsou pro tebe hodně důležití?*

Jo, jsou. Chodíme spolu na florbal, který trénuje můj táta. Když jsme venku, tak jezdíme na kolečkových bruslích, na kole. Mám sice ségru, ale s tou moc času netrávím. Nemáme žádný společný záliby. Spíš svůj čas trávím s kamarády.

3.1.3 *Proč se svojí sestrou netrávíš více času?*

Protože sestra je mladší a pořád si jenom hraje doma. Já jsem raději venku s kluky. I když si se ségrou někdy na zahradě florbal zahrajeme, ale ona to stejně moc neumí a pořád se jenom směje.

3.1.4 *Všimla jsem si, že hodně mluvíš o florbalu. Ten tě baví hodně?*

Mě baví všechno, každý kroužek má něco, nedá se vybrat. Kytaru jsem si vybral sám, předtím jsem hrál na klavír a výtvarka byla taky můj nápad. Táta je trenér florbalu, takže tam chodím už od založení, to se mě nikdo neptal, jestli chci nebo nechci chodit, ale chodím tam rád, protože tam mám kamarády. Na kytaru si hraji třeba, i když jsem sám doma a když mám čas.

3.1.5 *Máš dostatek času pro sebe a na své koníčky?*

No, v pondělí mám ve škole pět hodiny, potom jsem doma a dělám něco do školy. V úterý mám školu do čtyř, po ní mám kytaru a doma se připravuji na úkoly na středu. Ve středu mám po škole florbal. Čtvrtek mám do čtyř a výtvarku. V pátek mám do půl dvanácté a odpoledne

musím do Sokola a večer na florbal. Moc času nemám a v sobotu a v neděli bývám nejčastěji u tety.

3.1.6 Co děláš o víkendech?

O víkendu většinou nejsem doma, jsem třeba u babičky nebo u Adama (bratranec). S našima jezdíme na nákupy, ale spíš nejsem doma. Hodně jezdíme s florbalem a baví mě to a chci v něm pokračovat.

3.1.7 Jak trávíte společně s rodiči volný čas, když jste všichni doma a máte volno?

S rodiči jezdíme na dovolenou, na kole po okolí. Na různé cyklostezky. Nejdále jsme byly v Uherském Hradišti, baví mě jezdit na kole. Teď v zimě hodně jezdíme na hory, skoro každý víkend. Mamka s tatškou rádi lyžují, takže jezdíme už od malička.

3.1.8 Říkáš, že jezdíte s rodiči lyžovat. Baví tě lyžování?

Jo, lyžování mě baví, je to sranda. Mám rád zimu a sníh a moc se mi líbí na horách. Akorát je blbý, že o víkendu jsme s našima na chatě a nejsem vůbec doma, tak se s kamarády moc nevidíme. Chtěl bych mít víc času, na kámoše a na sebe.

3.1.9 Takže se ti zdá, že volného času pro sebe moc nemáš?

Mohlo by ho být víc, ale asi bych nic neměnil, akorát těch úkolů by mohlo být míň, jsem někdy hodně přetížený, hlavně ze školy. Navíc v pátek se mi nechce chodit do toho Sokola, ale kvůli mamce musím.

3.1.10 Nemáš rád Sokol, co ti na něm vadí?

Tak je tam víc holek než kluků. A celkově mě to tam nebaví, raději bych byl doma. Teď třeba nacvičujeme na nějaký sled, který se bude konat v Praze. Takže cvičíme na nějaké skladby, hudbu a tak. Navíc se teď musíme naučit dělat stojky, to je hrůza. Jinak mám kroužky rád, ale tenhle ne.

3.1.11 Co děláš doma, když teda nemáš žádný kroužek?

Když jsem doma, tak koukám na televizi, na počítač nebo jdu ven s kámošem. Většinou, ale nemám čas do večera, takže málokdy se stane, že mám čas. Chtěl bych, ale ještě chodit do těch modelářů, to bych fakt chtěl.

3.1.12 Proč by si chtěl chodit do modelářů a proč chodíš do ostatních kroužků?

Do modelářů bych chtěl, protože mě zajímají. Do výtvarky chodím rád, protože rád maluji. A navíc, vždy když odcházím, tak se cítím klidnější. Vždycky se tam po škole těším, protože vím, že si odpočinu. Je to pro mě odpočinek po škole. Maluji si i sám doma, když chci mít klid, jsem naštvaný a tak. Na florbal se zase těším kvůli kamarádům, a že si zaběhám.

3.2 Respondent č. 2:

3.2.1 *Jaký význam má pro tebe volný čas?*

Já mám hodně kroužků, do kterých chodím. Ve škole mám rád tělocvik a po škole chodím do ariety, modeláře, výtvarky a na florbal.

3.2.2 *Navštěvuješ hodně kroužků, můžeš mi o nich něco povědět?*

V arietě zpíváme na různých vystoupeních a máme cvičení, kdy se učíme písničky. V modeláři, tam vyrábíme různé modely, vlaků, kolejišť. Všude jsem chtěl sám, ale do ariety mě přihlásila mamka. Arieta mě nebaví, musím tam chodit kvůli mamce. Florbal mě baví moc, chtěl bych do budoucna být sportovcem. Škoda, že ve škole není florbal, tam máme jen vybíjenou a fotbal.

3.2.3 *Do ariety musíš chodit kvůli mamince?*

Mamka mě tam přihlásila a chce, abych zpíval. Já bych místo ariety chodil někam jinam nebo měl volno. Kdybych měl čas, tak bych byl raději s kámoši. Celý týden mám po škole hned kroužky, jediná středa je volná. Arieta mě nebaví, protože přijdu o půl jedné domů ze školy a hned o čtvrt na dvě mi začíná a končím ve čtyři. Chtěl bych ještě další kroužky, ale to už by mi naši nedovolili a asi bych to ani nestíhal. Někdy se cítím unavený, že bych zalehl do postele, ale není to moc často. Škola mě moc nebaví, kdybych tam nemusel, bylo by to lepší.

3.2.4 *Proč myslíš, že by ti rodiče nedovolili další kroužek?*

Nevím, asi už na něj nemám kdy chodit (smích).

3.2.5 *Proč si chtěl začít chodit sám do některých kroužků?*

Do florbalu jsem chtěl, protože tam mám tam svoje kamarády a nemusím u něj přemýšlet. Ve florbalu máme s kámoši sraz, hlavně nás baví hrát a předhánět se, vždycky se dobře pobavíme. Mám kamarády, kteří se mnou chodí do kroužků i do školy. Budu slavít narozeniny, tak přijdou.

3.2.6 Jak si s kamarády hrajete? Co děláte?

Chodíme spolu ven, kde hrajeme vybíjenou, basket, do školy a jezdíme na tábory. S kamarády jsem hodně, ale jsem taky s mamkou. O prázdninách jedeme s mamkou a arietou do Itálie do Kalábrie, to se těším. Mamka se mnou jezdí i po výstavách, někdy jedeme do muzea a pořád něco vymýšlí. Někdy mě štve, že mě nenechá na pokoji, ale to nevadí.

3.2.7 Tvoji kamarádi jsou pro tebe hodně důležití?

Jsou, je s nimi totiž sranda.

3.2.8 Když si se zmíníš o mamince, tak jak společně trávíte volný čas?

Mamka je většinou doma, taťka je na zahradě nebo někde pomáhá. Brácha, ten je taky většinou venku nebo píská na zápasech. Já si hraju nebo jsem v kroužku. O víkendu hodně jezdím k tetě i na prázdniny k ní jezdím, tady jsme pořád venku, kde si hrajeme. K tetě jezdím často a rád. Hrajeme tady vybíjenou, fotbal, jezdím sem hrát florbal každý pátek, tak tu mám taky své kamarády.

3.2.9 Hodně času tedy trávíš v různých kroužkách. Jaký mají pro tebe význam?

Začal jsem víc sportovat a víc se zajímat o modelářství. Na florbal, chodím, protože prý budu mít dobrou kondičku. Chtěl bych totiž být policajtem, jako taťka. Jezdíme na tábory na Mírov a to se mi líbí. Hrajeme si na policajty, mám i uniformu. Chodili jsme na táboře hodně do lesa, hráli si, blbli s kámoši. Každý rok jezdím někam jinam na tábor.

3.2.10 Baví tě jezdit na tábory? Rád cestuješ?

Hodně mě baví cestovat. Pojedeme s florbalem na turnaj do Brna, tak musíme trénovat. Ale na ty tábory jezdím spíš kvůli tomu, že je tam sranda a hry.

3.3 Respondent č. 3:

3.3.1 Jaký význam má pro tebe volný čas?

Když si můžu hrát doma v pokojíčku. Jsem ráda sama, ale navštěvujeme se třeba i s kamarádkami a hrajeme si spolu. To jsou moje kamarádky tady z vesnice, ty se mnou chodí i do mažorettek.

3.3.2 Co ještě ráda děláš, když si sama?

Luštím osmisměrky nebo se jdu podívat za bráchou do pokoje na počítač. Maminka mi teď koupila časopis plný osmisměrek, tak jich mám hodně. Taky si ráda maluji, anebo cvičím na zahradě do mažoretek. Taky si chodím hrát na hřiště nebo jsem doma. Chodím ráda s kamarádkami ven. Když přijdu domů ze školy a maminka není doma, tak si chvíli hraju a potom si jdu dělat úkoly.

3.3.3 Trávíš společně s bráškou svůj čas?

Ani ne. Já mám svoje kamarádky a on svoje kamarády. Když jsme venku, tak si hraji sama s kocourem a brácha hraje fotbal.

3.3.4 Mluvíš hodně o kamarádkách. Jsou pro tebe důležité?

To je jasný. Já bych ani do žádného kroužku nechodila, kdyby tam se mnou nechodily ony. Dřív jsem chodila ještě do keramiky, ale tam už nechodím, protože tam přestaly chodit holky a mě to tam samotnou nebavilo. Jsou ze stejné vesnice jako já, tak si chodíme hrát ven a tak.

3.3.5 Co děláte s holkami venku?

Hrajeme vybíjenou na hřišti, jezdíme na koloběžce nebo na kole. Moc mě baví míčové hry. Chtěla bych začít chodit do basketu. Protože můj bratranec píská na basketu, tak jsem se tam šla podívat a strašně mě to bavilo.

3.3.6 Co tě ještě baví nebo co by si ráda dělala?

Mě hodně baví tělocvik ve škole, ráda běhám. Potom mě baví tancování a flétna. Tancuji v Mohelnici, jsem mažoretky, chodím tam od školky. Mažoretky i flétnu jsem si vybrala sama, protože jsem chtěla moc tancovat. Mažoretky mě baví víc jak flétna. Chodíme tam spolu s kamarádky. Vidíme se jenom tam, nejsou to kamarádky ze třídy.

3.3.7 Kolikrát týdně máš tancování a flétnu?

Tancování mám dvakrát týdně a flétnu jednou za týden. V pondělí mám tancování a flétnu, a potom jdu za maminkou do školky nebo na autobus. Když jsem s maminkou v práci, tak ji pomáhám nebo si hraji s dětmi.

3.3.8 Už několikrát si se zmínila o mamince. Jak trávíte společně s rodiči volný čas?

S rodiči jezdíme do Globusu nakupovat. Baví mě nakupování. S mamkou chodíme po obchodech a taťka s bráchou jsou naštvaní. Nebo někdy jezdíme i na bazén a chodíme na procházku. Nejraději jezdím na bazén, protože ráda plavu. Ve škole nemáme plavání, to je mi líto.

3.3.9 Ráda by si začala plavat?

Kdybych mohla tak asi jo. Nebo já nevím. Mě to baví, když tam jsem s rodiči. Potom bych třeba už neměla tolik času na tancování. Teď totiž cvičíme na soutěž. Taky vystupujeme někdy v kulturáku, vymýšlíme různé hry a tak všechno. Tak nevím, jestli bych měla čas na plavání, to raději budu chodit do těch mažoretek.

3.3.10 Takže ti vše vyhovuje, jak to je?

Jenom bych chtěla mít tancování v pátek a flétnu v pondělí. Jinak bych to tak nechala. Jsem spokojená.

4 Analýza dat – otevřené a axiální kódování

4.1 Respondent č. 1 + č. 2 + č. 3

4.1.1 Důležité vlivy ve volném čase, jak probíhá a působí na jedince.

Během analýzy těchto rozhovorů jsem vyčlenila tři základní kategorie „VRSTEVNÍCI“, „ZÁJMOVÉ KROUŽKY“ a „AUTORITA“, od kterých se odvíjí jejich vlastnosti, které hrají důležitou úlohu. Chci vyjádřit význam těchto tří pojmů, jejich vztah a propojenost. Snažím se o vyjádření vztahů mezi volným časem dětí mladšího školního věku a jejich vrstevníky, autoritou (rodiči) a zájmovými kroužky.

Otevřené kódování:

Kategorie	Vlastnosti	Hodnoty (+-)
VRSTEVNÍCI	<i>důležitost</i>	++
	<i>dobré vztahy</i>	++
	<i>důvěra</i>	+
	<i>porozumění</i>	+
	<i>společné zájmy</i>	++
	<i>nepostradatelnost</i>	++
	<i>úspěch</i>	+ -
	<i>inspirace</i>	++

Kategorie	Vlastnosti	Hodnoty (+-)
ZÁJMOVÉ KROUŽKY	<i>přátelé</i>	++
	<i>odpočinek</i>	+-
	vyžití (sportovní)	+
	nedobrovolnost	+-
	<i>podpora rodičů</i>	+-
	přetížení	--
	<i>radost</i>	++
	<i>seberealizace</i>	++

Kategorie	Vlastnosti	Hodnoty (+-)
AUTORITA	<i>důležitost</i>	+-
	<i>dobré vztahy</i>	+
	vliv	+-
	<i>nenahraditelnost</i>	+
	aktivita	+-
	přiměřenost	+-
	<i>sounáležitost</i>	++
	postavení (v očích dětí)	+-

4

⁴ vlastnosti psané kurzívou – se vyskytují u obou kategorií

++ nabývá velice kladných hodnot a důležitosti

+ - zde se vyskytují jak pozitivní, tak negativní projevy

+ pozitivní pro prožívání volného času

-- velice nepříznivý vliv

Axiální kódování – „Vrstevníci“ + („Zájmové kroužky“) – kategorie + dimenze:

PŘÍČINA – „neoddělitelnost“:

Intenzita ++

Trvalost +

Vzájemnost +/-

Cennost / kvalita ++

KONTEXT – „bezprostřední vstupy“:

věkový rozdíl ++

zájmy +

genderové rozdíly +/-

INTERVENCE – „strukturní okolnosti“

místo bydliště +/-

kvalita vztahů ++

očekávání +

INTERAKCE – „vstupy“

výběr kroužků, dle kamarádů (vrstevníků) + -

pocit, že člověk někam patří (např. parta, klub) ++

NÁSLEDKY – „skutečná realita“

pevné přátelské vztahy ++

seberealizace (nevzniká pocit méněcennosti) ++

Axiální kódování – „Zájmové kroužky“ + („Autorita“) – kategorie + dimenze:

PŘÍČINA – „vliv“:

Intenzita +-

Trvalost +-

Vzájemnost +-

Cennost / kvalita ++

KONTEXT – „bezprostřední vstupy“:

představy +-

zájmy + (-)

genderové rozdíly +-

INTERVENCE – „strukturní okolnosti“

pohlaví dítěte +-

vztahy v rodině +

očekávání rodičů +-

INTERAKCE – „vstupy“

výběr kroužků a volný čas dítěte řídí rodiče + -

odlišné představy rodičů a dítěte --

NÁSLEDKY – „skutečná realita“

dítě je přehlčeno kroužky --

nedostatek volného času +-

5

⁵ ++ nabývá velice kladných hodnot a důležitosti
+- zde se vyskytují jak pozitivní, tak negativní projevy
+ pozitivní pro prožívání volného času
-- velice nepříznivý vliv

5 Selektivní kódování

5.1 Vrstevníci

Neopomenutelná je jejich velká důležitost a nepostradatelnost. Vrstevníci se ovlivňují navzájem. Ovlivňují, jak dotyčný bude trávit volný čas, do jakých kroužků bude chodit a čím se bude zajímat. Zúženo na problematiku vrstevníci versus volný čas.

1) Vrstevnická skupina je v životě jedince nenahraditelná, což jde vidět ze všech uvedených rozhovorů. Pro všechny tři respondenty jsou přátelé, kamarádi a kamarádky velmi důležití. Jedná se o děti stejného věku, které se většinou znají ze školy, z okolí bydliště nebo přímo z nějakého zájmového kroužku. Respondenti sami pocítují potřebnost blízkosti se svými vrstevníky a potřebu trávit s nimi svůj volný čas.

2) Samozřejmě jde vidět různorodost aktivit u holek a kluků. Ale jak uvedl respondent č. 3 (dívka) má ráda míčové hry a ráda si hraje na hřišti se svými kamarádkami, takže se svými zájmy podobá chlapcům. Zajímavé je, že i když respondenti uvedli, že rádi tráví čas se svými přáteli, tak stále ještě se hodně obrací na rodiče, s kterými také svůj volný čas vyplňují a rádi.

3) Podstata důležitosti působení vrstevnické skupiny spočívá v inspiraci, nápomoci a důvěře. Děti se cítí dobře mezi svými, nechávají se inspirovat, vyměňují si názory, nápady a vytváří důležité přátelské vztahy.

5.2 Zájmové kroužky

Zájmové kroužky z velké části vyplňují volný čas dětí. Mají vliv na rozvoj osobnosti a jejich seberealizaci. Velmi výrazná je tu provázanost zájmových kroužků a vrstevníků.

1) Množství zájmových kroužků je mnohdy až překvapující. Nutné podotknout, že zájmové kroužky si respondenti buď vybírali sami – z větší části nebo byli „přinuceni“ svými rodiči některé kroužky navštěvovat. Strukturu zájmových kroužků tvoří především zájmy přátel a kamarádů, kteří do nich chodí společně s respondenty. Důležité je si povšimnout, že mnozí berou své zájmy jako možnost odpočinku a relaxace, jak např. popisuje respondent č. 1, který se nejvíce těší na výtvarný kroužek, ve kterém si nejvíce odpočine.

2) Zájmové kroužky slouží především pro seberealizaci, kdy si dotyčný může vybrat, co ho baví a zajímá. Problémem, který je u prvních dvou respondentů znatelný, je přetížení, zahlcení zájmovými kroužky, kdy sami děti by raději dělali něco jiného. Při rozhovoru s prvním respondentem bylo velmi patrné, že ho některé kroužky vůbec nebaví. Při našem povídání o nich nemluvil s moc velkou radostí a nadšením, spíše šlo o jejich bezvýrazné vyjmenování a popsání.

3) Zájmové kroužky však v životě jedinců zaujímají první místo, co se týče využití volného času. Naplňují je, ve větším případě je velmi baví a rádi do nich chodí. Vidí v nich budoucnost a snaží se být stále lepšími v dané oblasti.

5.3 Autorita

Autorita – v našem případě rodiče, kteří zaujímají nejvýznamnější místo v životě dětí. Děti v nich mnohdy vidí své vzory. Zaměření se na roli autority ve volném čase dětí.

1) Autorita hraje významnou roli v utváření volného času dětí. Rodiče často vybírají aktivity za své děti a snaží se jim naplánovat jejich volný čas, což není vždy vhodné, protože potom dítě nedělá to, co samo chce a nemá dostatečný prostor pro seberealizaci. Navíc si rodiče někdy neuvědomují, že své dítě přetěžují. Respondent č. 1 uvádí, že se někdy cítí hodně vyčerpaný a unavený. Určitě není vhodné dítě přehlcovat kroužky a různými aktivitami.

2) U všech dotazovaných respondentů je zřejmé, že rodiče a většinou tedy matky, mají velký vliv na dítě a na jeho zájmy. Vliv, který maminky na své děti mají, je na prožívání volného času u dotazovaných je nepochybný. Ze všech tří rozhovorů také vyplývají dobré vztahy mezi autoritou a tázanými. Autorita se stává vzorem pro dítě, jak je zřejmé zejména u respondentů č. 1 a č. 2, kdy dotyční svůj vzor vidí v otci, buď v jeho zájmech, nebo profesi.

3) Matka i otec v životě dítěte jsou nenahraditelní. Dítě je na ně vázáno a většinu aktivit tvoří právě společné chvíle s rodiči. Z rozhovorů vyplývá velká aktivita ze strany rodičů, kteří se snaží děti vést k aktivnímu životu a duchaplnému využití volného času. Jako mínus zde považují, že rodiče přetěžují své děti, neuvědomují si to a myslí si, že pro ně dělají to nejlepší. Důležitá je přiměřenost, která vychází z rozhovoru s respondentem č. 3, kdy se neobjevuje žádný problém a dotyčná nepocítuje únavu a přetížení.

6 Závěr výzkumu

Tento výzkum byl zaměřen na strukturu volného času u dětí mladšího školního věku, na to, jak jej využívají, pociťují a prožívají. Tedy na to, jak sami děti volný čas vnímají a uskutečňují jej. Ve výzkumu jsem pracovala se třemi respondenty ve věkovém rozmezí 10 až 12 let. Jednalo se o dva chlapce a jednu dívku, kteří nejsou v žádném příbuzenském vztahu a navzájem se neznají. Kvalitativní výzkum jsem provedla pomocí tří nestrukturovaných – neřízených rozhovorů, šlo mi o kvalitu a podrobnost rozhovorů, proto jsem si vybrala tři věkově odlišné respondenty a snažila se zjistit co nejvíce informací o jejich volném čase v současnosti.

Rozhovory probíhaly v přirozeném domácím prostředí, vždy v domácnosti respondentů za souhlasu jejich zákonných zástupců.

Z provedených rozhovorů jednoznačně vyplynul fakt, že volný čas zkoumaných dětí vyplňují z největší části zájmové kroužky, které si dotyční buď vybrali sami ze své iniciativy, nebo jim je vybrali rodiče. Kroužky, které si děti vybrali sami, je baví a chtějí se jim věnovat nadále. Zatímco kroužky vybrané rodiči jim moc nevyhovují a také nebaví.

Ve výběru kroužků zaujímají velký význam vrstevníci dětí. Jedná se zejména o jejich kamarády ze školy nebo z okolí bydliště, kteří jsou ve stejné věkové skupině jako dotazovaní. Děti si vybírají kroužky podle toho, kam chodí a jaké mají zájmy jejich kamarádi. Všichni tři dotazovaní respondenti pociťují velkou potřebnost a důležitost jejich přátel ve vztahu k volnému času.

Další skutečností je, že rodiče přeceňují síly dětí a naplánují jim až moc aktivit, což se projevuje vysokou únavu u dotazovaných. Tento problém byl velmi znatelný u respondenta č. 1, který si velmi stěžoval na vytíženost a na malé množství volného času. Z toho vyplývá, že se můžou lišit představy rodičů a jejich dětí o volném čase.

Jako důležitá autorita vystupuje ve všech třech případech maminka dětí, která na ně má podstatný vliv, jak ve výběru aktivit, zájmových kroužků, tak v jejich postojích. Otec se ve výpovědích moc nevyskytoval, a když ano, tak spíše jako vzor. U všech dotazovaných šla vidět aktivita rodičů, kteří se snaží zaplnit dětem jejich volný čas.

Závěr

První kapitola teoretické části je zaměřena na čas a modernitu, protože tyto dva pojmy spolu velmi úzce souvisí s volným časem. Je důležité pochopit, kde se čas vzal, proč se začal měřit a proč vzrostla důležitost volného času. Modernita vychází z moderní společnosti, která nám z velké části utváří strukturu volného času.

Druhá kapitola je zaměřena na životní způsob, který je propojen se společností, s kvalitou života a tedy i prožíváním volného času. Životní způsob do jisté míry utváří náš život a řídí jej.

V třetí kapitole se již dostávám k pojmu volný čas, k jeho vymezení a charakteristice. Pozornost soustřeďuji na děti mladšího školního věku a na dětství jako takové.

Poslední kapitola je věnována rodině a jejímu postavení v životě dítěte, jejímu vlivu na volný čas a také na mimorodinnou socializaci, kdy důležité místo zastává vrstevnická skupina a její působení na jedince.

Empirická část je provedena pomocí kvalitativního výzkumu, design výzkumu je zakotvená teorie. Pro šetření jsem použila nestrukturovaný – neřízený rozhovor, který jsem vedla se třemi respondenty. Rozhovor jsem se vždy snažila navázat volně a postupně jsem se dostala k danému tématu. S dotyčnými dětmi se mi povídalo dobře, respondenti byli ochotní si se mnou povídat a celé naše sezení probíhalo v přátelské atmosféře. Během svého výzkumu jsem se nesetkala s žádným problémem nebo překážkou.

Z vyhodnocení vyplývá, že děti mladšího školního věku navštěvují velké množství kroužků, buď ze své vlastní iniciativy, nebo z iniciativy rodičů. Rodiče stejně jako vrstevnická skupina zaujímají v životě dítěte nezastupitelné místo. Děti si uvědomují podstatu volného času, berou ho jako prostředek odpočinku a odreagování a pociťují jeho potřebu.

Domnívám se, že by tato bakalářská práce mohla vést k pochopení dětí, co se týče prožívání volného času a mohla by také pomoci rodičům se více zamyslet nad tím, zda je dobré svým dětem veškerý volný čas plánovat a nutit je do aktivit, které je nebaví nebo jim nechat prostor pro své zájmy a záliby.

Použitá literatura:

DUFFKOVÁ, Jana, URBAN, Lukáš a DUBSKÝ, Josef. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 237 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-123-6.

DOLEŽALOVÁ, E., *Hry pro rodiče s dětmi*. Praha: Grada Publishing, 2005, 152s. ISBN 80-247-0991-0.

ERIKSON, E., H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.

FILIPCOVÁ, B. *Volný čas a kultura v průmyslovém městě*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1974. 124 s. ISBN 59-156-74.

GIDDENS, A. *Důsledky modernit*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1998. ISBN 80-85850-62-1.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele a rodiče*. 2. přepracované vyd. Praha: Portál, 2004,2009. ISBN 978-80-7367-628-5.

HARRINGTON, Austin a kol. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 495 s. ISBN 80-7367-093-3.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

JOCHMANN, Vladimír. *Sociologický slovník*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3.

KANTOROVÁ, Jana a kol. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008. 244 s. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0.

KANTOROVÁ, J. a kol., *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2010. ISBN 978-80-7409-030-1.

KERLINGER, Fred N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972.

KOŤÁTKOVÁ, S., *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, 184 s. ISBN 80-247-0852-3.

KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-2456-0.

KRONICK, J. Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat. *Sociologický časopis*. 1997, Vol. 33, s. 57-67. ISSN 0038-0288.

MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

MILLS, C. Wright. *Sociologická imaginace*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. 310 s. MOST: moderní sociologické teorie; sv. 2. ISBN 978-80-86429-93-9.

MONSTOUSSÉ, M., RENOUARD, G. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. 336 s. ISBN 80-7178-976-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. Základy sociologie; sv. 8. ISBN 80-86429-05-9.

MUCHA, I. *Sociologie základní text*. 3.vyd. Jesenice u Prahy: Tiskárna a vydavatelství 999, 2007. ISBN 978-80-86391-26-7.

PÁČL, P. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 209 s. ISBN 17-276-89.

PÁVKOVÁ, J. aj. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PETRUŠEK, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-799-0.

PETRUŠEK, M. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-02-4.

SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. Scan; sv. 2. ISBN 80-85834-60-X.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.

ŠUBRT, J. *Čas a společnost: k otázce temporalizované sociologie*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-06-2.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VOTAVOVÁ, Jana a kol. *Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. 47 s. ISBN 978-80-254-5794-8.

Internetové zdroje:

MARCEAU, Alan. Alan Marceau: Zábava jako sémiotická aktivita. *Littera: Literárně společenská země* [online]. 04.08.2011 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z:

http://www.littera.cz/modules/autor/php/dilo.php?dilo_id=65019&autor_id=1865